Van Heelsum naar Otterlo

lopen over de oude Vossenweg

door Ruimte en Tijd

Van Heelsum naar Otterlo

lopen over de oude Vossenweg

door Ruimte en Tijd

door

Mathilde Maijer

Geert Nijland

Wageningen, Renkum, 2020

Copyright © 2020 door Mathilde Maijer

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden gereproduceerd of verzonden in enigerlei vorm of via enig medium, elektronisch of mechanisch, inclusief fotokopiëren, het maken van opnamen, of door elke informatiedrager en opvraagbaar systeem, zonder schriftelijke toestemming van de schrijvers.

Tweede druk 2021
ISBN 9789464180824
Uitgegeven in eigen beheer
Wageningen – Renkum

www.landschaplopen.com
www.gonijland.wordpress.com

trefwoorden: geologie, landschap, vegetatie, Veluwe, wandelen

Als dit Ierland was, zou ik beter kijken

(K. Schippers)

Inhoud

Voorwoord 11
Inleiding 13
De Vossenweg 13
Op oude kaarten 13
Nu 15
Wat gaan we doen 17
Begin- en eindpunt 17
Meenemen 17
Horeca onderweg 18
Wat gaan we zien 20
Geologie 20
Geomorfologie 22
Bodem 25
Vegetatie 26
Plantensoorten 28
Waardering 29
De Route 33
1: Van Heelsum naar de Bovenheide 35
1 De Veentjesbrug in het Heelsums Beekdal 36
2 De gemeentegrens 37
3 De golfbaan 39
Het eerste verhaal: De oude geschiedenis 39
4 Een verdwenen zessprong 42
5 De Jonkershoeve 44
Het tweede verhaal: Saalien 44

6 Een kruispunt in het bos 50
7 De Boschhoeveweg 51
Het derde verhaal: Weichselien 51
8 Uitzicht over de Renkumse Heide 55
9 De Renkumseheide en de Reemsterweg 55
Het vierde verhaal: Holoceen 55
10 Questieuse veldeken 58
2: Van de Bovenheide naar Nieuw-Reemst 61
11 Het Turfdel in de Bovenheide 62
12 De Bovenheide 63
Het vijfde verhaal: De terugkeer van de vegetatie in het Holoceen 63
13 De noordelijke Bovenheide 66
14 Een pergola in het bos 67
15 De ruïne van de Boschhoeve 67
Het zesde verhaal: Zandverstuivingen tussen 1500 en 1900 67
16 Het douglassparrenbos 71
17 De Paelberg en het Paelbergsedel 72
18 De hoek van Planken Wambuis 76
Het zevende verhaal: Vegetatie 76
19 Het Wildse lariksbos 82
20 Het Wildse beukenbos 84
Het achtste verhaal: De systematiek van plantengemeenschappen 84
21 Nog een Wilds lariksbos 87
22 Een brede laan naar nergens 87
23 De splitsing 90
Het negende verhaal: Waarderen van natuur 90
24 De wal en de grens 99

25 Het Reemsterdel 99
Het tiende verhaal: Successie van vegetatietypen 99
3: Van Nieuw-Reemst naar het Mosselsepad 103
26 Nieuw-Reemst 104
27 De Westerbergen 108
Het elfde verhaal: Oorzaak van zandverstuivingen 108
28 Heideveld bij de Planken Wambuisweg 114
29 De Ginkelsepoort 115
Het twaalfde verhaal: Natuurbeheer 115
30 De Lange Drift 119
31 De Kruiponder 122
32 Mossel 123
33 Theehuis Mossel 125
34 De kunstwerken van Verhoeven 127
Het dertiende verhaal: PNV 129
4: Van het Mosselsepad naar Otterlo 133
35 Dennenbos op duinen 134
36 De uitgestoven laagte 135
37 Het Rozeboomswegje 139
38 De grenspaal 139
39 Fortduin met podzol 140
40 Het Mosselse Zand 141
41 Het Roekelsebos 147
42 Sporen van wegen 147
43 De Valksebeek 148
44 De Rioolwaterzuivering 149
Het veertiende verhaal: Wij of de aarde. 149

Hulpbronnen 151
Index 151
Literatuur 156
Websites 158
Kaarten 158
Tekeningen en aquarellen, proza en poëzie 160
Naslagwerken 161
Helpers 162
Foto's 162
Disclaimer auteursrechten 162
Bijlage 1: De Plantengemeenschappen langs de Vossenweg 163

Voorwoord

De luchtstreek is in Veluwenzoom bij uitnemendheid gezond, en het weder, over het geheel genomen, bestendig;

een mistige dag is er, althans in den zomer, eene zeldzaamheid, en men neemt er alsdan, in den vroegen morgenstond, alleen dien nevel waar, welke het aanbreken van eenen schoonen dag verkondigt;

de zomeravonden, in de aan zee liggende gewesten veelal zoo onaangenaam en guur, zijn hier, vooral in de lommerrijksten gedeelten, aangenaam getemperd, en vergunnen, zonder eenig nadeel voor de gezondheid, ook na het ondergaan der zon, het genot der schoone natuur;

voor den noordewind, dien vijand van zoo veler ligchaamsgestel, vindt men hier eene beschutting in de noordwaarts over de gansche uitgestrektheid der Veluwe verspreide heuvels, en het is slechts op weinige plaatsen, dat men deszelfs invloed behoeft te vreezen ;

de onweders, vooral die van het zuiden en westen komen aandrijven, blijven hier, door den tegenstand der gebergen, veelal langen tijd hangen, maar zij ontlasten zich dan grootendeels in de aan de overzijde van den Rijn gelegene Betuwe, en verdeelen zich vervolgens westwaarts en oostwaarts langs de hooge Veluwe.

I.A. Nijhoff (1828)

1 Het enige straatnaambord aan onze Vossenweg.

Inleiding

De Vossenweg

De Vossenweg bestaat niet meer. Hij staat op geen enkele kaart en niemand woont eraan. Hoe bijzonder is het dat iemand in zijn eigen tuin een straatnaambordje langs de oude weg gezet heeft.

De Vossenweg staat op kaarten uit de 17de en 18de eeuw aangegeven als kortste weg tussen Heelsum en Mossel. Het zuidelijke deel tot aan de A12 loopt langs de oude gemeentegrens tussen Renkum en Doorwerth; het noordelijke deel langs de grens tussen Ginkel en Reemst. De Vossenweg is volgens ons een kruipdoor-sluipdoorweg over de wallen, greppels en bomensingels op deze grens.

Via de Vossenweg lopen we (als we haast hebben) in drie uur van Heelsum naar Otterlo. Dat is best snel: voor ons gevoel liggen Heelsum en Otterlo ver uit elkaar. Maar de afstand is hemelsbreed slechts 15 km, en de kortste weg is via de Vossenweg.

Op oude kaarten

De laatste keer dat we de Vossenweg tegenkomen is in 1768. Op nieuwere kaarten staat soms wel de weg naamloos ingetekend. Gemeenten moesten in het begin van de 19de eeuw hun wegen aanmelden bij het pas opgerichte landelijk kadaster; blijkbaar is de Vossenweg toen de status van 'weg' misgelopen.

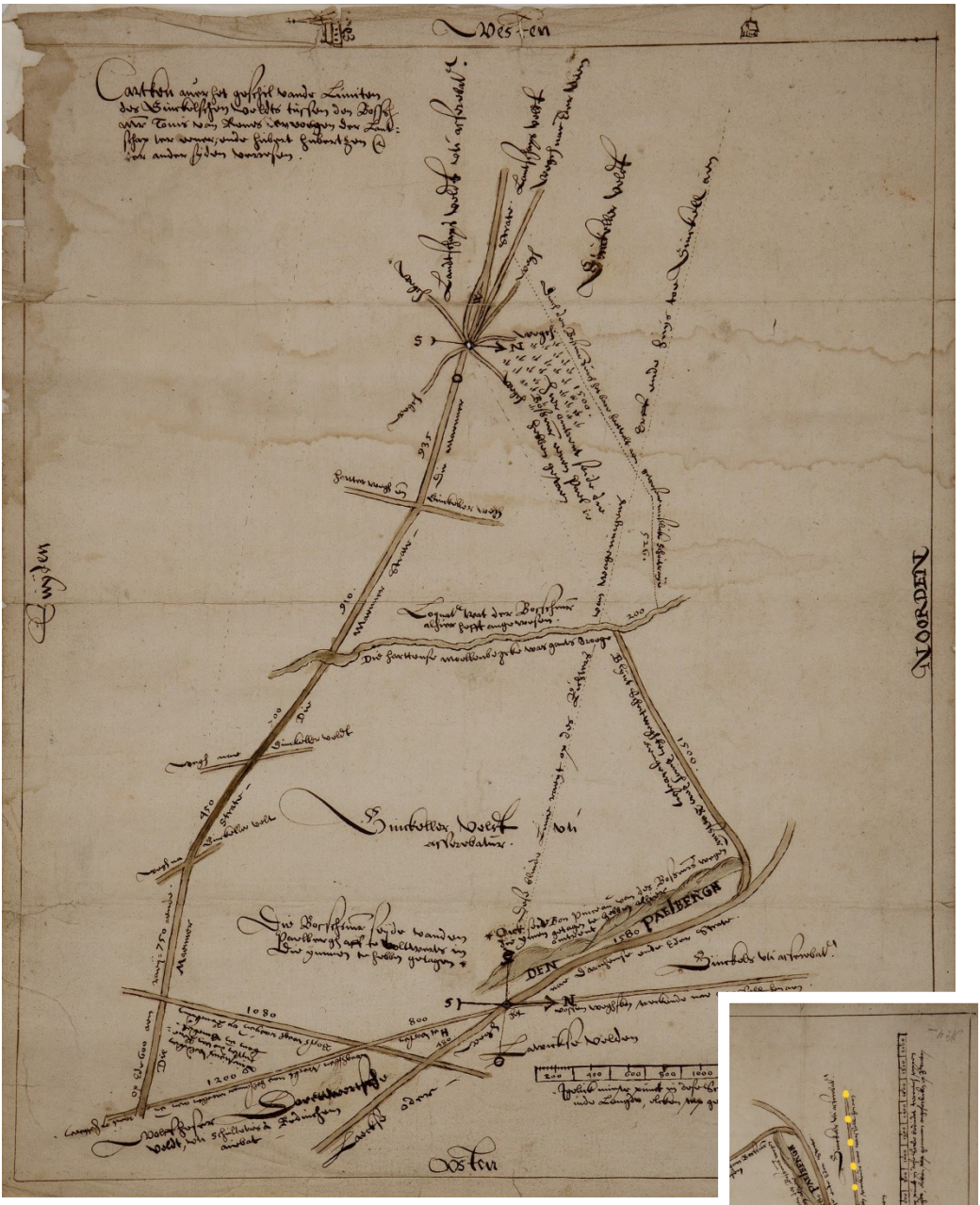

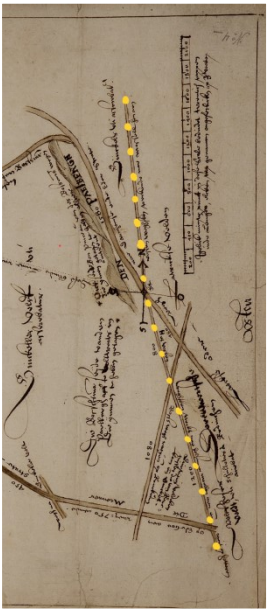

2 Kempinck 1610. Dit is de oudste kaart waarop de Vossenweg staat vermeld. Op de kaart is het noorden rechts. Op de uitsnede is het noorden boven en is de Vossenweg aangegeven met gele bolletjes. Bij de zuidelijke tak van de Vossenweg staat ''Het Vossen weghsken streckt nae Helsommer moellen aen ende raait op Hetteren'; bij de noordelijke tak staat 'Het Vossen weghsken streckende nae Mossell hen aen'. Bron: GA 0012-1569 (GA = Gelders Archief).

Om de Vossenweg met naam terug te vinden op een kaart, moeten we in de 18de en 17de eeuw zijn. De 18de eeuwse regionale kaartenmakers Berger, Klinkenberg en Elshoff vermelden de Vossenweg en tekenen hem in. Ook de 17de eeuwse kaartenmakers Van Call, Heuff, Kempinck en Van Geelkercken, die verschillende kaarten van dit gebied hebben gemaakt, tekenen de Vossenweg in en zetten de naam erbij. De eerste keer dat we de Vossenweg tegenkomen is in 1610 op een kaart van Kempinck. Oudere bronnen dan 1610 met de naam Vossenweg hebben we (nog) niet gevonden.

Nu

Van de Vossenweg resteert op veel plekken een spoor of smal pad langs een wal. Alleen de spoorweg blokkeert onze Vossenweg: bij de aanleg rond 1845 heeft de Vossenweg geen spoorwegovergang gekregen. De rest van de minstens 410 jaar oude Vossenweg ligt er nog!

3 Elshoff 1731. Het gebied tussen Arnhem, Wekerom en Terlet. Dit is de enige kaart met de Vossenweg van begin tot eind. Onze wandelroute is aangegeven met blauwe bolletjes. Bron: GA 0409-1537.

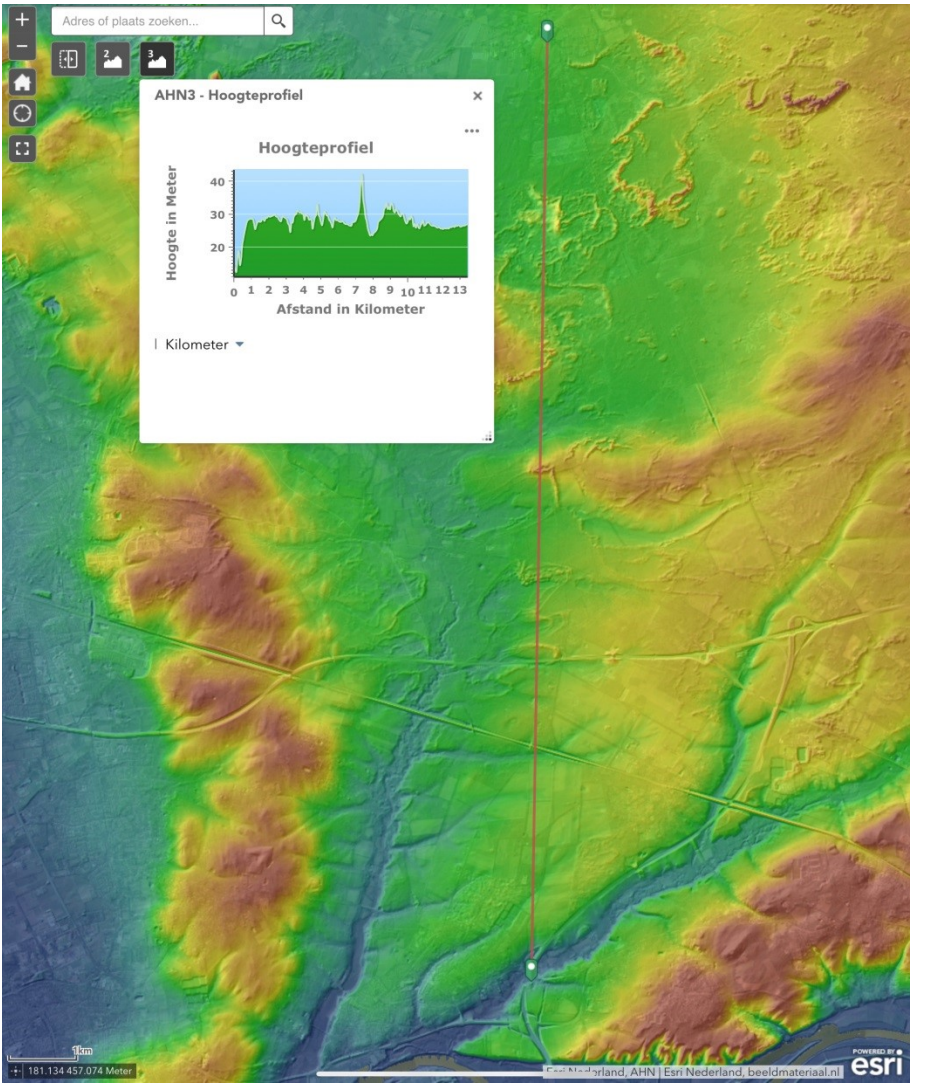

4 Hoogteverschillen op onze route. Blauw is laag, bruin is hoog. De route is geschematiseerd als rode rechte lijn. Het laagste punt is de Heelsumsebeek. De top is de Westerbergen bij Nieuw-Reemst. Het hoogteverschil is ca 45 meter. Bron: AHN (AHN = Actueel Hoogtebestand Nederland).

Wat gaan we doen

Begin- en eindpunt

De route is ongeveer 16 km lang en loopt deels over hobbelige paden en door mul zand. Hij is niet geschikt voor kinderwagens, rollators en rolstoelen.

Het startpunt is de bushalte Doorwerthsestraat in Heelsum. Lijn 352 en 51 vanuit Wageningen en Arnhem komen hier langs.

We volgen de Vossenweg van het begin in Heelsum tot het eind op Mossel. Maar Mossel is geen handig eindpunt voor een wandeling: de dichtstbijzijnde bushalte is 48 minuten lopen. Wij lopen door naar Otterlo via het schitterende Mosselse Zand dat het laatste restje is van de zandverstuivingen die tussen 1500 en 1900 grote delen van onze route teisterden.

Het eindpunt is het busknooppunt Rotonde Otterlo. Hier vertrekt elk uur een bus naar de treinstations in Ede en Apeldoorn (lijn 108) en in Arnhem en Barneveld (lijn 105s).

Meenemen

We raden aan om voor iedereen van de groep een loep mee te nemen. Wij gebruiken een opvouwbare dradenteller die 10 keer vergroot. Een dradenteller of juweliersloep is te koop vanaf 5 euro. Wij hebben de onze al 40 en 60 jaar. Bij sommige plekken geven we aan waar we met een loep naar kunnen kijken. Zeker voor kinderen is een loep echt een aanrader: terwijl volwassenen stukken lezen over de omgeving, vermaken kinderen zich met mossen, korstmossen, sporen op varens en zwammetjes. Intussen vinden ze minibeestjes en blijken zelfs zandkorrels kleine kunstwerken.